

Ekonomska i monetarna unija

Dr.sc. Kristijan Kotarski, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

Politički i ekonomski razlozi za stvaranje monetarne unije

Uvođenje eura na samom prijelazu u novi milenij predstavlja rezultat dalekosežnog projekta europske integracije, projekata koji je podjednako motiviran političkim i ekonomskim silnicama. Političke silnice koje su pokrenule proces monetarne integracije (stvaranje monetarne unije) nalaze svoje korijene u gorkom iskustvu devastirajućih ratova na europskom kontinentu u prvoj polovici 20. stoljeća. U tom smislu, širi proces europske integracije zamišljen je od strane značajnog dijela europske političke i ekonomske elite kao postupna izgradnja europske političke zajednice. Takva zajednica trebala je gradualnim prenošenjem suverenosti država članica poprimiti ključna obilježja državnosti poput zajedničke monetarne, fiskalne, vanjske i obrambene politike. Ukupno gledajući, na proces monetarne integracije gleda se kao na dio 'projekta izgradnje europskog mira', projekta koji bi trebao povezati europske ekonomije do te mjere da bi bilo koji pokušaj nasilnog ostvarenja interesa pojedine države neizbježno rezultirao negativnim posljedicama po nju samu.

Paralelno s tako definiranim političkim silnicama potrebno je navesti i najvažnije ekonomske motive vezane uz uvođenje eura. Velika većina ekonomista smatra da je slobodna trgovina ključna u smjeru povećanja razine ukupnog ekonomskog blagostanja. Stoga je euro percipiran kao amalgam koji će povezati heterogene ekonomije Europske unije u jednu koherentniju cjelinu te omogućiti lakšu realizaciju četiri temeljne slobode na kojima počiva Europska unija. U te četiri temeljne slobode spadaju: sloboda kretanja roba, usluga, kapitala i ljudi. Dodatna ekonomska prednost uvođenja eura uključuje smanjenje transakcijskih troškova.¹ Eliminacija troškova konverzije valute jedne zemlje u valutu druge zemlje prilikom putovanja unutar monetarne unije, lakša usporedba i izračun cijena u više država, niži troškovi knjigovodstva za poduzeća s prekograničnim operacijama; svakako spadaju u kategoriju vrlo značajnih transakcijskih troškova. Zadnje i ne najmanje važno, od uvođenja eura očekivalo se smanjenje stopa inflacije u zemljama članicama koje su uvele euro, očekivanje koje se gotovo u potpunosti potvrdilo. No, uz brojne prednosti struktura Ekonomske i monetarne unije

¹ Oni podrazumijevaju sve troškove koji se nameću u procesu sklapanja određene transakcije poput kupovine, prodaje, ulaganja itd.

također nameće određene troškove u smislu kreiranja ekonomske politike. Neki od njih će biti pobliže objašnjeni u narednim odjeljcima.

Struktura Ekonomske i monetarne unije

Uvođenje eura kao krune procesa monetarne integracije odvijalo se u nekoliko etapa. Zamisao o uvođenju eura rezultat je nestabilnosti međunarodnog monetarnog i financijskog sustava 1970-ih godina. Nakon 1. Naftnog šoka zemlje članice tadašnje Europske ekonomske zajednice (prethodnice EU) odlučile su stvoriti Europski monetarni sistem (eng. European Monetary System). On je trebao spriječiti veliko kolebanje deviznih tečajeva država članica.² Stabilnost deviznih tečajeva stavljena je u prvi plan s obzirom na sve izraženije trgovinske i financijske prekogranične tokove.³ 1992. godine Ugovorom iz Maastrichta skiciran je put prema uvođenju eura, proces koji je završen 1.1.2002. puštanjem u optjecaj novčanica i kovanica eura. Kao što je već bilo rečeno, stvaranje Ekonomske i monetarne unije za države članice ujedno znači i odricanje od određenih alata za kreiranje ekonomske politike.

Naime, u makroekonomiji trilema otvorene ekonomije ili 'nemoguće trojstvo' označava nemogućnost istovremenog odabira sva tri cilja ekonomske politike za pojedinu državu članicu monetarne unije. U svakom trenutku država može odabrati isključivo dva od ukupno tri cilja ekonomske politike: fiksni devizni tečaj, nezavisnu monetarna politika i mobilnost kapitala. Uvođenje eura za 19 država članica znači da su se one prema Ugovoru iz Maastrichta obvezale na slobodan protok kapitala i međusobno fiksiranje tečaja uvođenjem eura. Logična posljedica takvog aranžmana jest gubitak suverene ili nezavisne monetarne politike.⁴ Slikovito govoreći, to znači da upravljanje monetarnom politikom nije locirano u Madridu ili Rimu, nego isključivo u Frankfurtu gdje se nalazi sjedište Europske središnje banke (ECB-a).

² Devizni tečaj definiramo kao cijenu strane valute određenu u protuvrijednosti domaće valute.

³ Usprkos nizu varijacija, potrebno je razlikovati fiksni od fleksibilnog deviznog tečaja. Obje vrste podrazumijevaju određene prednosti i nedostatke. Fiksni devizni tečaj olakšava međunarodnu trgovinu i strana ulaganja jer transakcije čini predvidljivijima i smanjuje neizvjenost. To ga čini posebno značajnim za male i otvorene ekonomije koje su velikoj mjeri ovisne o trgovini s inozemstvom i priljevu investicija. U isto vrijeme onemogućava korištenje autonomne monetarne politike u borbi protiv recesije (Vidi Fusnotu 4). Nasuprot tome, fleksibilni devizni tečaj kreatorima ekonomske politike nudi tu prednost, ali smanjuje ulogu tečaja kao sidra koje sprječava pojavu inflacije (porasta opće razine cijena).

⁴ Ekspanzivna monetarna politika označava sniženje kamatnih stopa središnje banke što bi trebalo dovesti do povećanje ponude kredita usred niže cijene zaduženja. Osim toga, središnje banke mogu u sklopu operacija na otvorenom tržištu svježe tiskanim novcem kupovati financijsku imovinu (npr. postojeće državne obveznice). Time se 'upumpava' dodatna količina novca na financijsko tržište. Svrha takve politike je stvaranje uvjeta za lakše zaduženje poslovnih i ne-poslovnih korisnika kredita u privatnom i javnom sektoru.

Prilikom rasprave o elementima Ekonomske i monetarne unije neizbježno je osim monetarne politike spomenuti i objasniti značenje fiskalne politike. U godinama prije uvođenja eura smatralo se da će države članice uspjeti iskoordinirati svoje nacionalne fiskalne politike, što bi konačno trebalo dovesti do zajedničke fiskalne politike.⁵ Tim postupkom uskladilo bi se djelovanje dvije najvažnije ekonomske politike. Ekonomisti smatraju da nedostatak fiskalne discipline, koja vodi u visoki fiskalni deficit i rastući javni dug, dovodi do efekta prelijevanja negativnih kretanja iz jedne zemlje u ostale članice monetarne unije.⁶ U praksi, to bi značilo da zbog manjka proračunske discipline u jednoj zemlji ostale zemlje mogu imati probleme jer im zbog negativne reakcije vjerovnika na međunarodnim financijskim tržištima raste cijena zaduživanja (rastu kamatne stope na državne obveznice). Osim toga, velika javna potrošnja jedne članice može vrlo lako rezultirati porastom cijena u susjednim državama i time poremetiti njihovu cjenovnu stabilnost.

Dakle, imajući na umu potrebu izbjegavanja prelijevanja financijskih nestabilnosti, Ekonomska i monetarna unija osim ostvarenja cilja cjenovne stabilnosti korištenjem monetarne politike (vidi Tablicu 1) poseban naglasak stavlja na proračunsku ili fiskalnu disciplinu. U tu svrhu Europska komisija oslanja se na *Pakt o stabilnosti i rastu* koji se sastoji od dva dijela: 'preventivne i korektivne ruke'. 'Preventivna ruka' na temelju međusobnog pritiska ministara financija Europske unije i oponašanja uzornog obrasca proračunske discipline ima namjeru spriječiti pojavu visokih fiskalnih deficita država članica. Prevencija počiva na godišnjim programima stabilnosti čije ostvarivanje prati Europska komisija. S druge strane, 'korektivna ruka' predstavlja proceduru kojom se državu članicu koja krši pravila o dopuštenom fiskalnom deficitu podvrgava 'proceduri prekomjernog deficita' (eng. excessive deficit procedure). Na temelju preporuka Europske komisije Vijeće ministara financija EU (ECOFIN) donosi obvezujuće preporuke za članicu koja ima nedopuštenu razinu fiskalnog deficita. U slučaju da članica nije ispunila zadane preporuke usred ozbiljnog kršenja proračunske discipline nameću joj se sankcije u vidu uplate beskamatnog depozita od 0,2% BDP-a (bruto domaćeg proizvoda). Opetovano ignoriranje preporuka može rezultirati gubitkom depozita za članicu, a odluku je moguće preinačiti samo ukoliko Vijeće ministara kvalificiranom većinom (RQMV) glasuje *protiv* nametanja sankcija državi članici. Očekuje se

⁵ Fiskalnu politiku definiramo kao politiku javne potrošnje i oporezivanja. Države u obnašanju ustavom im povjerenih djelatnosti koriste niz programa financiranih prikupljanjem poreza iz različitih izvora (kapita, rad, zemlja). Ekspanzivna fiskalna politika podrazumijeva povećanje javne potrošnje i smanjivanje određenih poreza, dok restriktivna fiskalna politika djeluje u suprotnom smjeru.

⁶ Fiskalni deficit je proračunski manjak, tj. situacija kada u proračunu države postoji nedostatak prihoda kojim bi se pokrili njezini rashodi. Javni dug pak predstavlja sumu proteklih deficita s obzirom da država koja troši više nego što upriliči na temelju poreza nužno posuđuje novac od vjerovnika i/ili prodaje državnu imovinu.

da će se tako lakše postići disciplina u odnosu na situaciju kada većina treba glasati *za* takvu odluku.

Mišljenja kreatora ekonomske politike oko uvođenja zajedničke fiskalne politike je dosta podijeljeno, premda prevladava konsenzus da su visoki javni dug i fiskalni deficit opasni po zdravlje ekonomije. Pristaše fiskalne unije ili zajedničke fiskalne politike na razini EU smatraju da će takav aranžman učiniti provođenje politike efikasnijim i stabilnijim. S druge strane, protivnici smatraju da je prenošenje suvereniteta u području fiskalne politike izuzetno štetno. To je prema njihovom viđenju posebno važno u kontekstu kada nacionalne države i dalje predstavljaju osnovnu funkcionalnu formu političkog života u Europskoj uniji. Tome pridodaju problem heterogenih preferencija te nemogućnost da se s više razine kreira politika koja će uvažavati preferencije lokalnog stanovništva. U korijenu takve kritike nalazi se nepostojanje jasnog kanala komunikacije i direktne demokratske odgovornosti između birača i kreatora politike.

Tablica 1 Ekonomska i monetarna unija obuhvaća niz komponenti od kojih su najvažnije monetarna i fiskalna politika

	Monetarna politika	Fiskalna politika		Ostale srodne politike
Što pokriva?	Cjenovna stabilnost: postavljanje kamatnih stopa koje omogućavaju stopu inflacije blago ispod 2%	Javna potrošnja financirana oporezivanjem i ev. zaduženjem	Prikupljanje poreza	Odlučivanje u području tržišta rada, obrazovnog sustava, mirovina, itd.
Tko upravlja politikama?	Europska središnja banka (ECB) određuje kamatne stope i tiska novčanice eura Nacionalne središnje banke proizvode kovanice eura u skladu s odobrenjem ECB-a	Kompetencija nacionalnih vlada Europska komisija provodi politiku nadzora nad nedopuštenom razinom fiskalnog deficita i javnog duga	Kompetencija nacionalnih vlada	Kompetencija nacionalnih vlada EU koordinira i daje preporuke u okviru Europskog semestra

Europska središnja banka (ECB) i euro

Europski sustav centralnih banaka (ESCB) sastoji se od nacionalnih centralnih banaka članica EU i Europske centralne banke (ECB). Zadržavanje nacionalnih središnjih banaka kao karika u lancu kreiranja i provođenja zajedničke monetarne politike održava činjenicu da EU nije federalna politička tvorevina. Primarni cilj ECB-a je održavanje stabilnosti cijena. Stabilnost cijena je definirana kao godišnji porast harmoniziranog indeksa potrošačkih cijena (HICP) za ispod 2%, dok donja granica nije eksplicitno navedena, premda se i deflacija (pad opće razine cijena) smatra kao odstupanje od cilja stabilnosti cijena. Eurosustav (ESCB) ima sljedeće zadatke:

1. definiranje i implementacija monetarne politike na području EMU
2. vođenje operacija konverzije
3. držanje i upravljanje službenim rezervama zemalja članica

U provođenju monetarne politike ECB je neovisan od utjecaja političkih predstavnika. Takvim stavom želi se osigurati izbjegavanje pritiska političara koji ide u smjeru nekontrolirane ponude novca u svrhu lakšeg osiguranja ponovnog izbora, što potkopava stabilnost cijena. Neovisnost ECB obuhvaća osobnu, financijsku, institucionalnu i operativnu neovisnost u kreiranju politike.

ESCB se sastoji od nekoliko tijela nadležnih za donošenje odluka povezanih s monetarnom politikom. Izvršni odbor sačinjavaju: predsjednik ECB-a, potpredsjednik i četiri člana koje na temelju zajedničke odluke imenuju predsjednici i premijeri zemalja u kojima se koristi euro. Članovi Izvršnog odbora imenuju se na razdoblje od šest godina i ne mogu biti ponovno imenovani. Izvršni odbor nadležan je za provođenje monetarne politike koju utvrđuje Vijeće guvernera, te daje specifične upute nacionalnim središnjim bankama. Vijeće guvernera najviše je tijelo odlučivanja ECB-a te se sastoji od 6 članova Izvršnog odbora i 19 guvernera središnjih banaka eurozone. Vijeće guvernera utvrđuje monetarnu politiku eurozone, naročito kamatne stope po kojima komercijalne banke mogu posuđivati sredstva od ECB-a. Opće vijeće treće je tijelo koje uključuje predsjednika i potpredsjednika ECB-a, preostale članove Izvršnog odbora i guvernere svih 28 država članica EU-a. Opće vijeće doprinosi u savjetodavnim i koordinacijskim poslovima ECB-a te pomaže u pripremi buduće proširenja eurozone.

Kriteriji konvergencije kao preduvjeti za uvođenje eura

Uvođenje eura kao središnjeg elementa Ekonomske i monetarne unije predstavlja rezultat kovergencije ekonomija EU prema unaprijed zadanim kriterijima ekonomske stabilnosti. Pridržavanje tih kriterija prije i nakon uvođenja eura trebalo bi omogućiti optimalno funkcioniranje monetarne unije, popularno zvane eurozona. U njih ubrajamo:

1. Stabilnost cijena koja se definira kao stopa inflacije koja nije veća za 1,5 postotna poena od prosjeka stope inflacije u tri zemlje EU s najnižom razinom cijena
2. Proračunski manjak države članice na kraju prethodne godine ne smije biti veći od 3% BDP-a izračunatog prema tekućim tržišnim cijenama
3. Javni dug države članice ne smije premašiti 60% BDP-a izračunatog prema tekućim tržišnim cijenama
4. Dugoročne kamatne stope (kamatne stope na 10-godišnje državne obveznice u protekloj godini) ne bi smjele biti veće za 2 postotna poena od dugoročnih kamatnih stopa u tri zemlje s najnižom inflacijom
5. Devizni tečaj trebao bi biti stabilan u periodu od dvije godine uoči zamjene nacionalne valute eurom. Stabilnost deviznog tečaja podrazumijeva izostanak devalvacije i kretanje tečaja u dopuštenoj zoni fluktuiranja od $\pm 15\%$ u odnosu na euro

Iskustvo financijske krize u eurozoni, o čemu će biti još više riječi na narednim stranicama, ukazuje na činjenicu je da ulazak bio dozvoljen mnogim zemljama koje su danas znatno pogođene krizom, usprkos nedovoljnom ispunjavanju ovih kriterija. U vremenu kada se uvodio euro prevladavale su dvije teorije njegovog uvođenja. 'Teorija krunidbe' smatrala je da će uvođenje eura doći kao zaslužena nagrada ukoliko zemlje provedu i ispune sve kriterije konvergencije. Nasuprot tome, 'teorija lokomotive' smatrala je da će uvođenje eura imati naknadni efekt privlačenja u zonu stabilnosti zemalja koje u trenutku njegova uvođenja nisu ispunile sve kriterije. Eurozona trenutačno obuhvaća 19 država članica od ukupno njih 28. Neke zemlje članice poput Velike Britanije i Danska zatražile su izuzeće (eng. *opt out*) od uvođenja eura. Zemlje koje nisu uvele euro, ali su preuzele obvezu uvođenja eura kada se za to ispune potrebni uvjeti obuhvaćaju: Švedsku, Poljsku, Rumunjsku, Bugarsku, Hrvatsku, Češku Republiku i Mađarsku.

Teorija optimalnog valutnog područja i euro

Monetarna unija podrazumijeva delegaciju monetarne politike koja obuhvaća politiku kamatnih stopa i ponude novca jedinstvenoj monetarnoj vlasti. Pojednostavljeno, umjesto 19 različitih nacionalnih valuta i 19 različitih monetarnih politika, monetarna unija dokida mogućnost autonomnog donošenja monetarne politike na razini pojedine države članice. To prema ekonomistima koju su razvili teoriju optimalnog valutnog područja (P. Kenen - R. McKinnon - R. Mundell) podrazumijeva zadovoljavanje određenih kriterija, ukoliko se prostor na kojemu se uvodi zajednička valuta označava kao optimalno valutno područje. Prema profesorima Ronaldu McKinnonu i Peteru Kennenu, optimalno valutno područje obuhvaća ekonomije između kojih postoji velika trgovinska otvorenost i koje imaju diverzificiranu proizvodnu strukturu.⁷

Ukoliko zemlje koje uvode zajedničku valutu ne udovoljavaju ovim kriterijima, tada postoji problem u korištenju zajedničke monetarne politike jer su poslovni ciklusi tih zemalja neusklađeni.⁸ Neusklađenost poslovnih ciklusa implicira da se pojedine zemlje monetarne unije suočavaju s različitim ekonomskim izazovima koji umanjuju efikasnost zajedničke politike. U praksi, to bi značilo da se neka zemlja u određenom trenutku nalazi u recesiji s obzirom da bilježi porast nezaposlenosti i smanjenje proizvodnje, dok se druga nalazi u situaciji rastuće proizvodnje i vrlo niske nezaposlenosti. Iz ovoga je vidljivo da dotične zemlje imaju različite preferencije vezane uz prikladnu definiciju monetarne politike. Naime, zemlji s vrlo niskom nezaposlenošću ne bi odgovarala ekspanzivna monetarna politika zbog vrlo izvjesnih problema s rastućom inflacijom koju bi takva monetarna politika poticala. Nasuprot tome, zemlja koja se nalazi u recesiji ima potrebu za ekspanzivnijom monetarnom politikom.

Zemlje koje nemaju sinhronizirane poslovne cikluse, dovoljnu razinu trgovinske otvorenosti i diverzificiranost proizvodne strukture; moraju imati zadovoljene dodatne kriterije ukoliko ih se zajednički percipira kao optimalno valutno područje. Prvi dodatni kriterij obuhvaća fleksibilnost nadnica i cijena koja se odnosi na mogućnost da u slučaju krize dođe do brzog prilagođavanja plaća zaposlenih te cijena dobara i usluga. Preciznije, to bi značilo da poslodavci u slučaju krize mogu relativno nesmetano sniziti plaće zaposlenika, s ciljem izbjegavanja masovnog otpuštanja radnika i posljedičnog činjenja njihovih proizvoda jeftinijima i konkurentnijima. Izostanak mogućnosti zadovoljenja ovog kriterija zahtijevao bi da se kao dodatan kriterij omogući sloboda mobilnost radne snage. Mobilnost radne snage

⁷ Trgovinska otvorenost podrazumijeva značajnu razmjenu dobara i usluga u odnosu na BDP, dok diverzificiranost proizvodne strukture znači da zemlja proizvodi široku paletu dobara i usluga umjesto fokusiranosti na svega nekoliko proizvoda.

⁸ Poslovni ciklus označava ukupnu ekspanziju i kontrakciju proizvodnje, zaposlenosti, cijena i kamata tijekom određenog perioda, obično 2-10 godina.

podrazumijeva slobodu seljenja i nastanjivanja na teritoriju druge države. Dakle, radnici koji bi velikom broju ostali bez posla u jednoj zemlji mogli bi se slobodno seliti u drugu zemlju sa stabilnijom ekonomijom. U situaciji djelomičnog ispunjavanja prethodno navedenih kriterija potrebno je oslanjanje na koncept fiskalnog federalizma.

Fiskalni federalizam ima mnogo varijanti imajući u vidu brojnost država u svijetu koje imaju federativni tip političkog ustrojstva.⁹ No, najmanji zajednički nazivnik na kojega je moguće svesti definiciju fiskalnog federalizma odnosi se podjelu ovlasti u domeni fiskalne politike između središnje vlasti i saveznih država. Ideja fiskalnog federalizma u kontekstu eurozone, a kasnije i cjelokupne Europske unije, podrazumijeva prikupljanje financijskih sredstava putem europskih poreza s ciljem njihovog preusmjeravanja u područja pogođena recesijom. Takav tip ekonomske politike zahtjeva homogenost preferencija država obuhvaćenih dotičnim aranžmanom i veliku razinu solidarnosti između država koje se oporezuje i država u koje se upućuju fiskalni transferi. Iz prethodno navedenih odlomaka vidljivo je da euro uz svoje prednosti nosi i određene nedostatke za zemlje koje nemaju usklađene poslovne cikluse s produktivnijim ekonomijama eurozone. Iskustvo recentne krize u eurozoni pokazuje da ekonomije određenih zemalja teže prihvaćaju gubitak monetarne suverenosti.

Iskustvo europske bankarske i dužničke krize (2010. - ?)

Desetljeće i pol nakon uvođenja eura analiza ispunjavanja kriterija koje definira teorija optimalnog valutnog područja dovodi do zaključka da su ti kriteriji samo djelomično uvaženi. Usprkos postojanja trgovinske otvorenosti i diverzifikacije proizvodne strukture, pokazalo se da to nisu dovoljno čvrsti razlozi za glatko funkcioniranje monetarne unije. Bankarska i dužnička kriza koja je zahvatila Europsku uniju 2010. godine pokazuje nedostatak mobilnosti radne snage zbog niza administrativnih, kulturoloških i jezičnih barijera.¹⁰ Eurozona i šire gledano Europska unija, nema zajedničku fiskalnu politiku na tragu fiskalnog federalizma. Financijska kriza koja je započela 2010. godine i čije posljedice osjeća velika većina ekonomija EU punih pet godina nakon javljanja financijske nestabilnosti, definitivno

⁹ Federalizam se definira kao ustrojstvo države koje se temelji na podjeli zakonodavnih, pravnih i administrativnih ovlasti između vlada saveznih jedinica i središnje vlade.

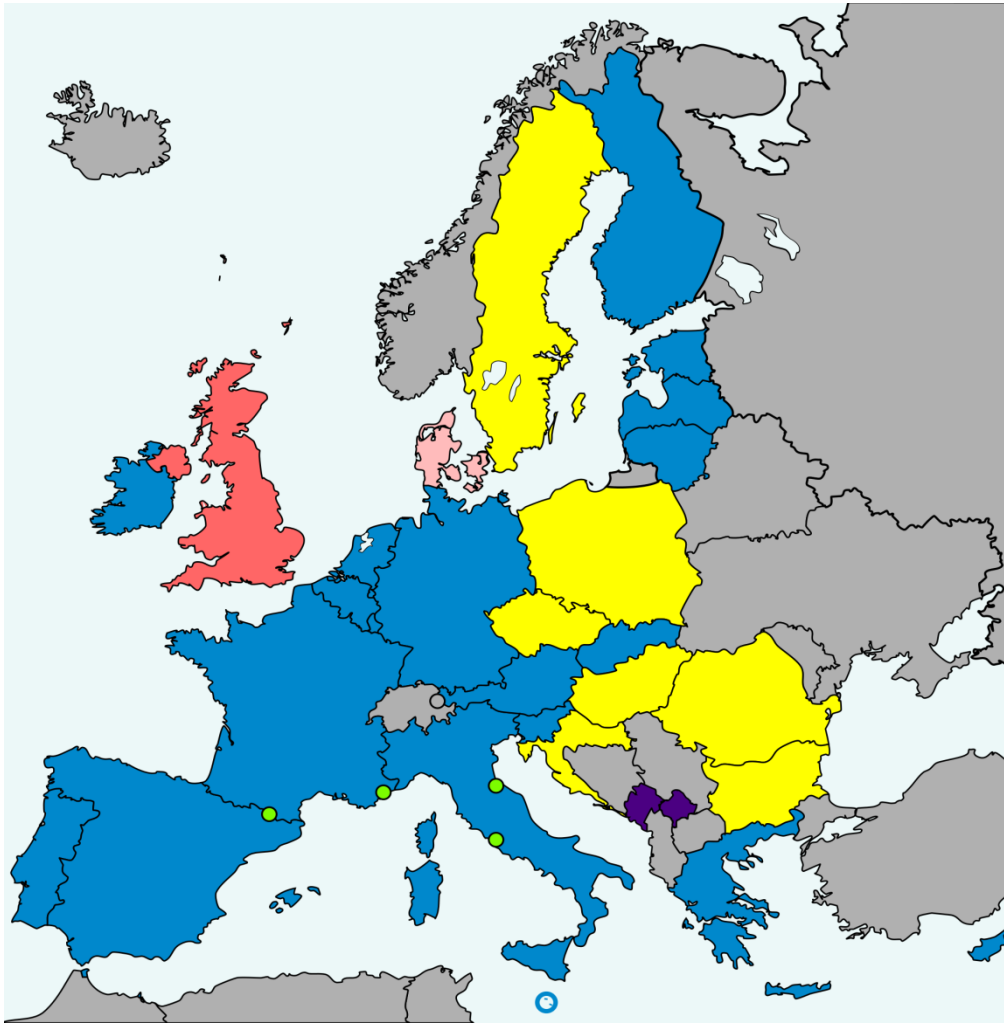
¹⁰ Bankarska kriza označava situaciju kada većini banaka u nekoj zemlji prijete klizanje u nesolventnost. Npr. kriza jedne velike banke ima efekt financijske zaraze na ostale banke u nekoj zemlji. S druge strane, dužnička kriza podrazumijeva krizu državnih financija kada država ima poteškoće u servisiranju vlastitog javnog duga. Npr. vjerovnici zahtijevaju sve veće kamate na posudbe državi jer ju percipiraju kao rizičnu zbog mogućeg bankrota.

pokazuje problem neusklađenosti preferencija država članica. Pri tome se misli na preferencije u odnosu na poželjnu koncepciju ekonomske politike u borbi s recesijom. Ukoliko države poput Francuske u sklopu svoje vizije europske ekonomske vladavine (eng. European economic governance) zagovaraju ekspanzivniju fiskalnu i monetarnu politiku, Njemačka u prvi plan ističe potrebu provođenja reformi u okviru obrazovnih sustava, tržišta rada, državne administracije i principa oporezivanja država članica zahvaćenih recesijom.

Mnogi kritičari postojećeg institucionalnog dizajna monetarne unije u prvi plan stavljaju postojanje političkih motiva za što bržim uvođenjem eura koji su ostavili po strani ispunjavanje ekonomskih preduvjeta potrebnih za njegovo što bolje funkcioniranje. Mišljenje ekonomista o poželjnom obliku monetarne unije koja bi bila otpornija na financijske šokove dosta je podijeljeno. Dok jedan dio ekonomista smatra da bi eurozona trebala prerasti u punu fiskalnu i političku uniju, drugi dio ekonomista smatra da monetarna unija može opstati usprkos izostanku pune fiskalne i političke unije. Oni smatraju da države zahvaćene krizom trebaju provoditi reforme i da nije moguće izbjeći uspostavu jasne i transparentne procedure koja bi regulirala bankrot i potencijalni izlazak pojedine zemlje iz članstva u eurozoni.

Ugovor iz Maastrichta potpisan 1992., koji je ujedno i pravni temelj na kojemu uz naknadne revizije Ugovora počiva današnja Europska unija, usmjerio je njezin razvoj u pravcu 'sve bliže Unije između građana Europe'. Međutim, iskustvo krize pokazalo je da euro u sebi ima ugrađen element divergencije između ne-homogenih članica eurozone te da njegovo efikasno funkcioniranje zahtjeva važne promjene u postojećoj arhitekturi monetarne unije.

Slika 1 Države članice i ne-članice EU i njihovi monetarni aranžmani

Kazalo: Plavom bojom označene su članice eurozone. Žutom bojom označene su zemlje članice EU koje ne koriste euro kao službenu valutu. Velika Britanija i Danska označene su kao zemlje koje su zatražile izuzetak od obveze uvođenja eura. Danska za razliku od V. Britanije provodi monetarnu politiku prema kojoj tečaj danske krune usko prati euro. Ljubičasta boja označava Kosovo i Crnu Goru kao zemlje koje su uvele bez članstva u EU i odobrenja ECB-a. Zelene točke predstavljaju San Marino, Andoru, Vatikan i Monako koji koriste euro u sklopu službenog sporazuma s EU.

Pitanja za raspravu:

1. Koji su motivi uvođenja eura kao zajedničke valute za većinu članica Europske unije?
2. Što je teorija optimalnog valutnog područja? Koliko su njezine osnovne ideje prisutne u eurozoni danas?
3. Navedite kriterije konvergencije? Koja je njihova uloga?
4. Koje države nisu do sada uvele euro i kako ih razlikujemo?

5. Što pokazuje iskustvo nošenja s financijskom krizom u eurozoni o preferencijama država članica? Kojim putem bi eurozona mogla i/ili trebala evoluirati u narednim godinama?
6. Kako je definiran osnovni cilj Europske središnje banke? Koja su tijela ključna u provođenju zajedničke monetarne politike?
7. Koje elemente obuhvaća Ekonomska i monetarna unija?
8. Zašto bi uvođenje koordinacije između nacionalnih fiskalnih politika ili čak stvaranje fiskalne unije bilo potrebno u svrhu stvaranja ekonomske stabilnosti? Što je procedura prekomjernog deficita?
9. Imajući u vidu iskustvo 1. Naftnog šoka zbog čega su države odlučile uže fiksirati devizne tečajevе na putu prema uvođenju eura? Koje su prednosti i nedostaci fiksnog i fleksibilnog tečaja?
10. Primjenite trilemu otvorene ekonomije ili 'nemoguće trojstvo' u analizi Ekonomske i monetarne unije.

Literatura:

1. Baldwin, R. i Wyploz, C. 2009. *The Economics of European Integration, 3rd Edition*. Berkshire: McGraw-Hill
2. European Commission. 2014. *The European Union Explained: Economic and Monetary Union and the Euro*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.